

RODNEY CASTLEDEN

CONFLICTE
CARE AU SCHIMBAT LUMEA

Traducere din limba engleză de Raphael Cristian Cîrlig

METEOR
PRESS

Redactor: *Diana Morărașu și Viorica Horga*
Corector: *Alexandra Comșa*
Tehnoredactor: *Rodica Boacă*
Copertă: *www.prodtp.ro*

Titlul original: *Conflicts that Changed the World*
Copyright © Omnipress 2008. First published in Great Britain
by Futura in 2008.

© 2011, reeditare 2012 Toate drepturile asupra acestei ediții
sunt rezervate editurii METEOR PRESS.

Contact: C.P. 41-128
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuție la:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CASTLEDEN, RODNEY

Conflicte care au schimbat lumea / Rodney Castleden ; trad.: Raphael
Cîrlig ; red.: Diana Morărașu. - București : Meteor Press, 2009
ISBN 978-973-728-432-7

I. Cîrlig, Raphael (trad.)
II. Morărașu, Diana (red.)

341.61(100)

Opiniile prezentate în acest volum aparțin autorului. Informația este furnizată pornind de la premisa că cititorii vor avea răspunderea de a-și forma propriile puncte de vedere asupra chestiunilor discutate; ei sunt sfătuiți să consulte un specialist pentru a verifica toate reprezentările, afirmațiile și informațiile obținute din această carte.

Cuprins

Introducere	7
1 CONFLICTE ALE LUMII ANTICE	21
Lupta pentru supremație în Mediterana Orientală	23
Invazia persană a Greciei (494-448 î.H.)	36
Războaiele peloponeziace (431-404 î.H.)	47
Războaiele lui Alexandru cel Mare (338-323 î.H.)	56
Răscoala sclavilor condusă de Spartacus (73-71 î.H.)	63
Războaiele galice ale lui Iulius Caesar (58-50 î.H.)	69
Lupta pentru putere după moartea lui Cezar (44-30 î.H.)	78
Bătălia din pădurea Teutoburg (9 d.H.)	89
Rebeliunea reginei Boudicca împotriva Romei (60-61)	94
Căderea Masadei (74)	104
Revolta evreilor (132)	106
2 CONFLICTE MEDIEVALE	111
Nașterea islamului (616-632)	113
Expansiunea islamică (632-1025)	116
Raidurile vikingilor contra Angliei (793-1066)	123
Cruciadele (1096-1291)	131
Revoltele țărănești din Europa (1320-)	141
Războiul de 100 de Ani (1337-1453)	150
Căderea Constantinopolului (1453)	163
Războaiele Celor Două Roze (1455-1485)	172
3 CONFLICTE DIN EPOCA RENAȘTERII	189
Disputa cu privire la Soare (1543-1992)	191
Cucerirea spaniolă a Perului (1532-1572)	202
Războiul anglo-spaniol (1585-1604)	208
Rebeliunea din comitatul Tyrone în Irlanda (1594-1603) ...	217
4 CONFLICTE DIN EPOCA ILUMINISTĂ	223
Războiul de Treizeci de Ani (1618-1648)	225
Războiul Civil Britanic (1639-1651)	233

CONFLICTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

Revoltele iacobite (1690-1745)	244
Războiul American de Independență (1775-1783)	258
Revoluția Franceză (1789-1795)	271
5 CONFLICTE ALE SECOLULUI AL XIX-LEA	289
Războaiele Napoleonice (1799-1815)	291
Războiul lui Bolívar (1811-1825)	310
Războaiele zulus (1817-1828)	318
Revoluția din Dresda (1848-1849)	323
Războiul din Crimeea (1854-1856)	332
Războiul Civil American (1861-1865)	336
Războiul franco-prusac (1870-1871)	346
Războiul anglo-zulus (1879)	350
6 PRIMUL RĂZBOI MONDIAL „Războiul menit să pună	
capăt tuturor războaielor”	361
Primul Război Mondial (1914-1918)	363
7 AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL	389
Al Doilea Război Mondial (1939-1945)	391
8 CONFLICTE DE DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI	
MONDIAL	425
Războiul Rece (1945-1991)	427
Războiul Civil Chinez (1945-1949)	438
Independența și împărțirea Indiei (1947)	446
Invazia chineză a Tibetului (1950-1951)	461
Criza Suezului (1956-1957)	468
Invazia turcă a Ciprului (1974-)	477
Războiul insulelor Falkland (1982)	484
9 CONFLICTE DE DUPĂ RĂZBOIUL RECE	491
Războiul din Golf (1990-1991)	493
Războiul contra terorismului (2001-)	504
Războiul din Irak (2003-)	512
Conflicte ale viitorului	526

INTRODUCERE

Oricât de departe ne-am întoarce în timp, întotdeauna vom da de conflicte. Arheologii au găsit dovezi că oamenii luptau unii împotriva celorlalți încă din Epoca de Piatră. Așezarea ce datează din neoliticul târziu construită pe Crickley Hill în Cotswolds în 2500 î.H. era înconjurată de ridicături de pământ; iar acele metereze erau crestate de palisade de lemn al căror rol era în mod clar defensiv – de ce să-ți construiești structuri de apărare dacă nu te-ai aștepta ca cineva să te atace? În metereze existau deschizături despre care se presupune că erau închise cu porți de lemn. În dreptul fiecăreia dintre aceste deschizături, arheologii au găsit mai multe vârfuri de săgeți împrăștiate în interiorul așezării într-un model sub formă de evantai; la fel, și mai departe, de-a lungul unui drum. În plus, așezarea a fost și incendiată. Toate acestea sunt dovezi clare ale unei lupte între triburi, un atac al unui grup de oameni dotați cu torțe, arcuri și săgeți asupra altuia, luptându-se pentru a pătrunde într-o incintă fortificată, trăgând cu arcul prin porți pentru a ucide sau a respinge apărătorii, și incendiindu-le colibele cu acoperișuri de paie. Acesta este conturul unui conflict anume, un asalt înarmat care s-a petrecut într-un loc anume, într-o zi anume, cu 4500 de ani în urmă. Asemenea contururi clare ale unor conflicte ce au avut loc într-un trecut extrem de îndepărtat sunt foarte rare. Motivul aceluia atac desfășurat demult pe dealul Crickley nu poate fi decât presupus, dar în societățile arhaice războaiele tribale erau adesea declanșate de pretenții conflictuale asupra resurselor, precum apa sau pământul, sau de către încălcări ale etichetei, precum refuzul de a plăti sau înapoia o zestre.

În Epoca de Piatră, conflictele trebuie să se fi purtat la o scară redusă, deoarece societățile înseși erau reduse ca dimensiuni. Pe măsură ce comunitățile s-au extins, la fel s-a întâmplat și cu conflictele. De-a lungul secolelor, odată cu progresele înregistrate în domeniile comunicațiilor, transportului și tehnologiei armelor, s-au extins și proporțiile conflictelor. Cea mai evidentă creștere din acest punct de vedere s-a înregistrat în decursul secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Revoluția Industrială a dus și la industrializarea războiului;

CONFLICTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

inventarea unei serii întregi de tehnologii ajutătoare a permis o escaladare a războiului. Un exemplu clasic al acestui fapt îl reprezintă folosirea, de către generalul Horatio Kitchener, a unui model timpuriu de mitralieră, arma Maxim, în cadrul bătăliei de la Omdurman din 1898. Folosirea acestei tehnologii avansate i-a permis lui Kitchener și armatei sale să ucidă 10.000 de războinici africani, pierzând doar 48 de oameni. Kitchener a ținut un discurs după bătălia de la Omdurman, mulțumind Domnului oștirilor pentru victorie. De fapt, victoria nu i se datora lui Dumnezeu, ci inventatorului Hiram Maxim, ale cărui mitraliere au permis unei forțe de 25.000 de oameni să înfrângă o armată de două ori mai mare.

Cea mai veche bătălie care poartă un nume pare să fi fost bătălia de la Megiddo, de la care se trage amenințatorul cuvânt „Armagedon”. Aceasta a avut loc în anul 1479 î.H. Bătălia de la Kurukshetra, care ocupă un loc central în epopeea hindusă *Mahabharata*, poate fi mitică sau istorică. Conform epopeii, bătălia a fost o parte a luptei dinastice pentru putere între două clanuri rivale, Kaurava și Pandava, pentru tronul Hastinapura. Se spune că bătălia decisivă ar fi durat 18 zile, implicând armate din toată India. Unii savanți cred, din detalii astronomice încorporate în epopee, că bătălia a avut loc în 3100 î.H., în timp ce alții o plasează în 1200 sau 1250 î.H.; cea de-a doua dată ar situa-o cam în același timp cu Războiul Troian, care ocupă același loc în tradiția belică europeană, la jumătatea dintre mit și istorie.

Oricare ar fi motivul pentru declanșarea unui război, aceasta este o acțiune surprinzător de hazardată, având în vedere nesiguranța rezultatului, precum și riscurile enorme care apar, inevitabil, în urma înfrângerii. De ce generații succesive de conducători politici optează pentru război, ținând cont de dezastruoasa istorie a conflictelor armate și de costurile enorme în bani, vieți, bunuri și suferință umană?

Uneori, motivul este gloria personală a conducătorului, și putem vedea războaiele lui Alexandru cel Mare și Napoleon drept exemple ale acestui tip de conflict întreținut de ambiția personală. Alteori, motivul este indirect; un conducător politic dorește să strângă o națiune în spatele lui (sau al ei) din motive electorale și pretextează o

INTRODUCERE

amenințare străină, reală sau imaginară. Cel puțin un prim-ministru britanic, lordul Palmerston, se regăsește în această categorie.

În sfârșit, în alte situații conflictul este o parte integrantă a culturii unei națiuni; cu siguranță devenise astfel în Grecia antică, cu interacțiuni complicate între orașe-state care își disputau supremația și polarizându-se în jurul unei lupte pentru putere de durată între Atena și Sparta. Trebuie să amintim că și perspectiva unui câștig economic pe scară largă, precum resursele minerale din Orientul Mijlociu, este irezistibilă. Conflictul poate fi motivat de simpla nevoie de a supraviețui. Statele miceniene din Grecia antică se bazau pe regiuni de mică întindere de pământ fertil de câmpie înconjurată de munți uscați și neproductivi. Lipsite de resurse, elitele miceniene recurgeau la război, jefuind orașe, aflate adesea pe celălalt mal al mării Egee, pentru a-și suplimenta resursele. Se ocupau și cu pirateria, după cum putem vedea din descrierea plină de farmec făcută de Homer în *Iliada*. Raidurilor banditești li se găseau justificări false pentru a salva aparențele; nimic nu alimentează mai bine un război decât indignarea îndreptățită. Într-o manieră foarte asemănătoare a fost „justificată” invazia Irakului de către președintele Bush, prim-ministrul Blair și consilierii lor: în termenii amenințării militare a Occidentului; mă refer, desigur, la bine-cunoscutele arme de distrugere în masă, deși toată lumea știa că acestea nu existau. Alteori, conflictele sunt războaie ale credinței și motivul este ideologic: fanatismul islamic în secolul al VIII-lea, extremismul creștin în Evul Mediu, polarizarea capitalism-comunism în timpul Războiului Rece, conflictul dintre materialismul occidental și fundamentalismul islamic în așa-zisul război contra terorismului.

Iar atunci când ideologia este implicată, alarmant e faptul că deja costul nu mai contează. Așadar, multe sunt motivele care stau la baza conflictelor. Există, de asemenea, și multe motive pentru evitarea lor. Este evident faptul că ostilitatea este neplăcută și face viața dificilă. Probabil fiecare dintre noi ne-am confruntat cu un coleg de muncă sau un vecin ostil, cineva care optează pentru critici, tensiune, opoziție și confruntare, care „sare la bătaie” în loc să încerce să fie cooperant și prietenos. Viața este mai plăcută și mai frumoasă fără conflicte. În lipsa lor ne putem concentra asupra activităților menite

CONFLICTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

să ne îmbunătățească existența. În plus, conflictele au toate șansele să genereze pierderi. Chiar și conflictele mărunte individuale escaladează până la un punct în care cineva este rănit sau proprietatea este deteriorată. Conflictele armate pe scară largă asupra cărora se va concentra această carte au cauzat pierderi îngrozitoare de vieți și pierderi inimaginabile pentru orașe, industrii și infrastructuri. Apoi, mai există și costul în bani. Războiul este inevitabil o activitate care atrage după sine sărăcia, de multe ori într-un mod catastrofal. Următoarea selecție de cifre ne demonstrează proporțiile pierderilor, folosind America drept exemplu.

<i>Conflicte</i>	<i>Număr total al morților</i>	<i>Cost total în miliarde de dolari americani (echivalent la cursul anului 2000)</i>
Războiul de Independență	4.435	1
Războiul din Coreea	33.651	263
Războiul din Vietnam	47.369	347
Primul Război Mondial	16.708	197
Al Doilea Război Mondial	407.316	2.091
Războiul Civil	558.052	44

Pierderile provocate oamenilor de către conflictele militare sunt mai mult decât evidente. Statisticile pe care tocmai le-am prezentat demonstrează rata pierderilor omenești. Ele implică, chiar dacă nu la vedere, un număr încă și mai mare de răniri și mutilări; în majoritatea bătăliilor, numărul de răniți îl depășește cu mult pe al celor uciși. Pentru unele conflicte există cifre disponibile pentru numărul celor răniți, iar morții și răniții sunt grupați împreună la categoria „pierderi”. Dar dincolo de aceste pierderi mai există și nenumărați oameni care sunt afectați negativ din punct de vedere psihologic de către război. Soldații sunt instruiți pentru a lupta, pentru a-și pune viețile în pericol. Sunt oameni duri prin natura lor, care pot lupta literalmente fără frică și care sunt capabili să-i inspire pe cei mai slabi din jurul lor. Un asemenea om a fost Legros, eroicul francez care a condus asaltul asupra castelului Hougoumont în cadrul bătă-

liei de la Waterloo. A luptat fără să se gândească nicio clipă la propria supraviețuire, având parcă un surplus de curaj care s-a răspândit la oamenii din jurul său. În Antichitate, acest gen de curaj charismatic a fost idealizat în persoana lui Ahile: nu doar războinicul perfect din Epoca Bronzului, ci și model pentru eroii războinici din toate timpurile. Bătălia este cu adevărat rezervată celor puternici.

Dar majoritatea oamenilor nu se pot compara cu aceste standarde și ar trebui în orice caz să ne întrebăm dacă este cu adevărat de dorit ca oamenii să se desprindă în așa măsură de celelalte responsabilități ale lor încât să își abandoneze viețile la ordinul unui ofițer. Nu ar trebui să ia în considerare și responsabilitățile pe care le au față de soțiile, rudele, copiii și părinții lor odată ce războiul se termină, față de contribuția lor potențială în societate după și dincolo de război? Nu ar trebui să pună la îndoială ordinele de a comite atrocități? Era o practică normală printre soldații aliați din cel de-al Doilea Război Mondial să ucidă inamicii care încercau să se salveze din tancurile distruse sau în flăcări. Era o cruzime specifică războiului modern: ordinul de a-i ucide se dădea în mod curent și era executat practic întotdeauna. Comanda era dată, iar oponentii dezarmați și demoralizați care se predau erau uciși cu sânge rece; oamenii care făceau asta pur și simplu se supuneau orbește ordinelor, așa cum fuseseră instruiți s-o facă.

Vitejia soldaților în bătălie este uneori o iluzie. De-a lungul secolelor, s-a folosit o mare doză de constrângere pentru a-i face pe oameni să lupte. Armatele au aplicat dintotdeauna coduri de legi diferite și mult mai aspre decât cele ale comunităților civile, împreună cu sisteme diferite de pedepsire și tribunale diferite. Un nivel ridicat de constrângere s-a folosit în cadrul bătăliei de la Waterloo. De exemplu, prin plasarea cavaleriei în spatele batalioanelor nesigure de infanterie s-a făcut imposibilă retragerea acestora; ofițerii aveau ordinul de a-și cravașa soldații care refuzau să înainteze; infanteriștii aveau obligația de a deschide focul asupra cavaleriei care dădea înapoi. Acest nivel de forță crea conflicte interne care aveau adesea drept rezultat crime din răzbunare. Un ofițer care își cravașa oamenii risca să primească un glonț în spate când nu era atent; în bătălia de la Saratoga, colonelul Breyman a fost împușcat de unul dintre propriii

CONFLICTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

săi oameni, un grenadier pe care îl lovise cu bastonul. Lucruri similare s-au întâmplat în jungla din Birmania în timpul celui de-al Doilea Război Mondial; era o situație relativ comună ca un ofițer care își maltrata oamenii să fie împușcat în spate în timpul luptei, atunci când un glonț rătăcit putea trece neobservat.

În mod frecvent soldații cedau nervos sub tensiunea bătăliei. În primii doi ani ai Primului Război Mondial, mulți au fost etichetați drept lași și împușcați pentru dezertare. Frica de tranșee și teama de pedeapsa capitală produceau simptome de transformare isterică; anxietatea se convertea în adevărate handicapuri fizice, precum pierderea vederii sau pierderea uzului unuia dintre membre. În 1916, autoritățile armatelor britanice și americane au fost forțate să recunoască faptul că nu lașitatea, ci căderea nervoasă îi făcea pe soldați să cedeze psihic și să fugă. Acest fenomen a fost numit „psihoză traumatică”, pornind de la ideea că a fost cauzat de către un eveniment anume, iar soldații afectați au început să fie tratați ca pacienți, în spitale speciale pentru boli nervoase încă nediagnosticsate.

Războaiele ulterioare au produs modele comportamentale similare. Pierderile pot fi provocate și de cauze de natură psihiatrică, nu doar de răni fizice. Cei mai puțin bolnavi sunt descriși ca suferind de epuizare, iar cei afectați mai grav drept cazuri neuropsihice. Un psihiatru al armatei britanice estima că, în funcție de tipul de război, până la 30% din pierderile înregistrate într-o bătălie pot fi de natură psihiatrică. În al Doilea Război Mondial, cei care cedau nervos și erau tratați se întorceau adesea în focul luptei, unde o mare parte dintre ei cedau nervos din nou. Și nu doar cei slabi din punct de vedere psihic erau afectați în acest mod. Se pare că oricine este expus suficient de mult timp la condițiile de război modern va ceda nervos în cele din urmă. Un raport american cu privire la epuizarea în luptă din cel de-al Doilea Război Mondial concluziona că „nu există noțiunea de *a te obișnui cu lupta...* Majoritatea oamenilor deveneau ineficienți după 180 de zile.” Traumele psihologice pot fi ireparabile, limitând în mod sever perspectivele foștilor combatanți de a mai avea o viață civilă normală după ce războiul se termină.

Victimele colaterale din rândul civililor prinși în războaie sunt la fel de serioase. Recent s-au transmis la televiziune aspecte din

INTRODUCERE

procesul unui criminal de război, un khmer roșu acuzat de responsabilitatea uciderii a 14.000 de deținuți. Unul dintre foarte puținii supraviețuitori a încercat să descrie ceea ce i se întâmplase, dar a izbucnit în lacrimi. A spus că soția și copilul său fuseseră împușcați în fața sa. Trecuseră zeci de ani de la producerea aceluiași fapt, dar el plângea și se dădea cu capul de perete când rememora scena. Războiul produce acest gen de traume pe o scară care nu poate fi cuantificată, iar cei care ne trimit la război nu iau niciodată în considerare aceste lucruri. O caracteristică majoră a conflictelor este că adesea un război îl generează pe altul; există un efect de tipul reacției în lanț. Invazia sovietică a Afghanistanului a dus în mod direct la o rezistență susținută a poporului afgan și la declararea Jihadului sau a războiului sfânt de către islamiștii din alte țări, care s-au simțit obligați să-și ajute frații musulmani să respingă armata invadatoare. După retragerea sovietică din Afghanistan, Jihadul s-a extins către alte zone percepute drept opresoare ale Islamului și s-a direcționat contra Americii. Ceea ce a dus la atacurile din 11 septembrie. Care au dus, la rândul lor, la războiul contra terorismului, care a oferit contextul pentru invadarea Afghanistanului și a Irakului de către Statele Unite. Efectul nu este diferit de felul în care se dezvoltă o bătaie între doi copii. Un băiat împinge un altul, care la rândul său îl împinge mai tare. Apoi primul băiat, care consideră răspunsul drept disproporționat, îi dă un pumn celui de-al doilea băiat – și așa mai departe. Pe o scară medie și adultă, putem vedea același lucru întâmplându-se în cadrul vendetei tradiționale italiene, unde un omor din răzbunare îi urmează altuia. Cu popoare întregi, incluzând națiuni înarmate până-n dinți cu cele mai recente tehnologii militare, comportându-se în această manieră ochi-pentru-ochi, nu ar trebui să fie surprinzător faptul că aceste conflicte armate sunt endemice.

Conflictul reprezintă cel mai negativ aspect al condiției umane, manifestarea supremă a părții întunecate a umanității. Fără el, ar putea fi realizate atât de multe lucruri. Conflictul generează suferințe fizice și psihice, iar conflictele armate pot cauza moarte și distrugere pe o scară largă. Ca să dăm un exemplu, se crede că în total opt milioane și jumătate de oameni au murit ca urmare a Primului Război Mondial.

Există și alte aspecte ale conflictelor, mai puțin evidente, dar nu mai puțin tulburătoare. Atunci când liderii politici, în societățile arhaice sau moderne, decid să declanșeze războiul contra altui stat sau a unei minorități etnice sau religioase din limitele propriului stat, oferă în mod frecvent motive false. Războaiele sunt adesea „justificate”, în timp ce adevăratele motive sunt ascunse. Această lipsă de onestitate cu privire la o chestiune atât de serioasă și de importantă este ea însăși deranjantă, dar poate, de asemenea, îngreuna mult rezolvarea conflictului. Dacă agresorul nu a fost cinstit în privința motivelor pentru care a pornit războiul, este mult mai greu să îl liniștești și să îi oferi un tratat de pace satisfăcător. Există în lumea de astăzi o lipsă de respect generală pentru declarațiile politicianilor atunci când își expun motivele pentru a face război. Ținând cont de nivelul crescut al educației și de calitatea mai bună a acestui proces, devine mult mai greu pentru politicieni și agenții lor să mai folosească genul de „vrăjeală” în care a fost învăluit Primul Război Mondial, precum cenzura masivă, prezentarea voit eronată a realității și trucurile propagandistice lipsite de scrupule cu care oamenii au fost păcăliți pentru a se înrola. Unul dintre cele mai faimoase postere de propagandă înfățișa o fetiță care stătea pe genunchii tatălui, arătând către o carte pe care o citea și întrebându-și tatăl copleșit de vină: „Tăticule, ce ai făcut TU în Marele Război?” Este puțin probabil ca asemenea șantaje emoționale ordinare să mai funcționeze în Occident în zilele noastre.

Totuși, electorate suficient de sofisticate, populații despre care se presupune că au puterea democratică de a se descotorosi de liderii lor sunt manipulate într-un mod similar. Războaiele încă se mai poartă pentru motive greșite, adică pentru alte motive decât cele afirmate. Există o bănuială foarte solidă că războiul contra terorismului anunțat și lansat de către președintele Bush în 1991 a fost susținut cu entuziasm și rapiditate de către alte națiuni deoarece guvernele lor l-au văzut ca pe o excelentă modalitate de a câștiga un control nedemocratic mai mare asupra propriilor populații. Invocând teama de terorism, prim-ministrul britanic a putut să facă presiuni pentru o extindere a puterilor polițienești, pe care însăși poliția și-o dorea de multă vreme. Poliția poate acum să rețină oameni pentru interoga-

toriu perioade mai lungi de timp fără să îi acuze în mod formal. Ofițerii superiori de poliție au cerut o extindere cu paisprezece zile a perioadei maxime de arest preventiv în cazurile bănuite de activități teroriste. Parlamentul a fost de acord să o extindă până la 28 de zile, poliția a cerut trei luni, iar la momentul scrierii acestei cărți încearcă să negocieze un compromis de două luni. În același context, poliția a cerut noi puteri pentru a continua interogarea suspectilor după ce acuzațiile au fost formulate. Au cerut și inventarierea unei noi infracțiuni în cazul refuzului de a preda parolele computerelor, lucru care ar putea fi folosit în mod evident pentru violarea secretului vieții private a persoanelor care nu au nimic de-a face cu terorismul. Au cerut admiterea „materialelor interceptate” (respectiv convorbiri telefonice ascultate) ca dovezi în cazul proceselor penale și extinderea puterilor de cercetare până la o distanță de douăsprezece mile în largul mării. În mod individual, și în contextul luptei împotriva amenințării terorismului, aceste măsuri par rezonabile și greu de contestat. Per ansamblu, și văzute în combinație cu dezvoltările paralele în materie de controale personale folosind rețeaua națională de computere a poliției, aceste măsuri reprezintă o mișcare masivă și coordonată care duce la controlul de stat și pierderea libertății civile.

Având de-a face cu toate acestea, precum și cu alte anxietăți ale lor, oamenii au devenit din ce în ce mai sceptici la frazele pompoase ale politicianilor care îi îndeamnă să intre în bătălie. „Cartagina trebuie distrusă!”, au strigat odinioară Cato și alți romani, sloganul ultimei părți a Războaielor Punice. Churchill a inspirat o altă generație mai recentă de britanici cu discursul său, „Ne vom lupta cu ei pe plaje.” Asemenea lucruri devin din ce în ce mai puțin posibile, și este poate vremea ca politicianii noștri să-și dea seama că tacticile le-au fost înțelese cât se poate de bine.

Este imposibil să acoperi fiecare conflict din istoria umanității într-o carte de dimensiunile acesteia, iar cele incluse au fost selectate pentru a ilustra diferitele tipuri de conflicte, originile lor, impactul lor imediat și efectele pe termen lung. Există candidate evidente pentru includere, precum cele două mari războaie mondiale din secolul al XX-lea. Uriase ca amploare și întindere geografică, uriașe prin consecințele lor, acestea nu puteau fi omise. Alte conflicte mai

CONFLICTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

puțin evidente au fost incluse deoarece arată complexitatea enormă și ramificațiile disputelor. Revoltele iacobite care au urmat detronării regelui Iacob al II-lea al Angliei în 1688 reprezintă un bun exemplu al unui conflict cu o mare complexitate politică, militară și culturală. Ele arată cum minciunile, înșelătoria și amăgirea pot juca roluri cheie și cum prejudecățile memoriei umane pot modifica în retrospectivă caracterul real al evenimentelor: războaiele capătă adesea un caracter mitic pe măsură ce se desfășoară, și chiar și mai mult după ce se încheie.

Nu am încercat să reproduc fiecare eveniment al conflictelor incluse. Simpla povestire a celor două războaie mondiale ar umple cel puțin trei cărți de o asemenea lungime, așa că povestirea este o schiță, pentru a oferi o idee generală despre forma conflictului. Același lucru este adevărat cu privire la bătăliile individuale din cadrul războaielor. Unele sunt doar menționate, în timp ce altele sunt descrise în detaliu. Este și dintotdeauna a fost dificil să descrii bătălia într-un mod util pentru cititor. Analizele „de stat-major” ale războaielor din trecut descriau bătăliile în termeni de acest gen. Existau aproximativ opt feluri de bătălii, precum bătălia de uzură, bătălia de învăluire, bătălia de spargere a frontului. Dar acestea sunt dificil de aplicat în mod semnificativ artei războiului de-a lungul secolelor. Analizele de stat-major ar descrie bătălia de la Cannae din 216 î.H., bătălia de la Ramillies din 1706 și bătălia de la Falaise Gap din 1944 în mod identic, ca bătălii de încercuire a unei armate de către alta. Dar armele folosite, contextele culturale și politice și atâtea alte lucruri sunt atât de diferite, încât expresia „bătălie de încercuire” nu i s-ar potrivi niciuneia dintre ele. Am exclus prin urmare acest gen de analiză.

De asemenea, cititorul nu va găsi aici retorica istorică a bătăliei. Marile discursuri sfărăitoare despre bătăliile patriotice aparțin unei culturi trecute, chiar dacă reprezintă o lungă tradiție de povestiri romantice, mișcătoare și inspiratoare de fapte de arme vitejești. Moltke, marele șef de stat-major și istoric german din secolul al XIX-lea, considera că era „o datorie de pietate și patriotism să nu distrugem anumite relatări tradiționale” dacă acestea puteau fi folosite pentru a inspira oamenii. Dar în ultimă instanță aceste relatări sunt prea părtinitoare, văzând evenimentul dintr-o singură perspectivă și nu

INTRODUCERE

și din cealaltă, și sunt adesea deformată; atunci când scrii despre desfășurarea unei bătălii sau a unui război este mai bine să nu fii de partea nimănui. Un alt motiv pentru a le evita este faptul că au tendința, aceasta fiind de fapt menirea lor, să inflameze spiritele tinerilor cu sânge fierbinte, pentru a-i determina să facă și ei aceleași lucruri. Un mesaj care sper că se va desprinde din această carte este acela că, aproape în fiecare caz, propensiunea oamenilor către participarea la război trebuie descurajată.

Există un istoric militar faimos ale cărui relatări par a fi foarte echilibrate și obiective, iar acela este Iulius Caesar. Descrierile lui Cezar ale propriilor sale bătălii sunt foarte clare, dar și mult simplificate. Nu menționează decât numele câtorva oameni, și nimic nu ne este relevat cu privire la personalitățile lor. Accentul se pune întotdeauna pe rolul său, rolul marelui și invincibilului Cezar, ca factor de decizie și lider charismatic de război. În descrierile lui Cezar, soldații sunt roboți care îndeplinesc voința liderului. Această prezentare era o exagerare, având drept scop accentuarea importanței generalului. Dar a fost luată drept adevăr literal și folosită drept model de imitat de către generații ulterioare de comandanți militari. Maurice de Nassau și Gustav Adolf al Suediei credeau că, dacă aveau suficient timp și bani, ar fi putut recrea armate de genul acelor descrise de către Cezar. În mod inevitabil, aceasta însemna că treceau cu vederea foarte multe lucruri. Cercetătorii din ziua de astăzi au o imagine mult mai aproape de realitate în ceea ce privește viețile foarte variate ale legiunilor romane, fiecare dintre acestea având propria cultură și atitudine mentală. Legiunile erau mult mai complicate, individuale și capricioase decât le descrie Cezar. Lumea lui Cezar este stereotipă, o lume în care toți soldații sunt viteji, toți comandanții sunt inteligenți, toți bătrânii sunt înțelepți. Viziunea sa asupra conflictului este o falsificare evidentă, dar a fost extrem de influentă.

Studiul conflictelor a fost considerat întotdeauna, și pe bună dreptate, o preocupare legitimată și demnă de urmat. Plecarea la război este probabil cel mai mare exercițiu de voință liberă pe care îl face o comunitate. Este fascinant, și uneori alarmant, să descoperim cum se ajunge la asemenea decizie, mai ales în societăți moderne și sofisticate ca ale noastre. Cine ne târăște la război? De ce ne duc la război?

Știu cu adevărat ce fac și unde ne poartă de fapt acest război? Întrebări mari și importante, pe care trebuie să ni le punem și la care trebuie să răspundem.

Per ansamblu, această carte tratează conflictele majore, războaiele mai degrabă decât bătălii. Ici și colo, însă, este util să privim o anumită bătălie mai de aproape, în parte pentru a arăta stilul de luptă și de luare a deciziilor, în parte pentru a arăta cultura și moravurile forțelor combatante, în parte pentru a arăta cum – tulburător de des – rezultatul depinde de factori întâmplători precum vremea.

Ca să dăm un exemplu: dacă bătălia de la Waterloo ar fi avut loc într-o perioadă de vreme uscată, Napoleon ar fi intrat în bătălie mai devreme în cursul zilei și foarte probabil ar fi înfrânt armata lui Wellington înainte ca armata lui Blücher să sosească pentru a o salva. Cum nu a fost așa, Napoleon a considerat câmpul de bătaie ud și noroi ca un teren nepotrivit pe care să își deplaseze artileria, astfel că a așteptat câteva ore, în speranța că pământul se va usca, iar întârzierea i-a oferit lui Blücher timpul necesar pentru a veni în ajutorul lui Wellington. Cu exact 400 de ani înainte, câmpul de bătaie de la Azincourt, în nordul Franței, era de asemenea ud și noroi. Și atunci terenul a fost în defavoarea francezilor, permițând unei armate engleze mult mai mici să câștige. Aceleași câmpuri pline de noroi au fost o suprafață nepotrivită pentru cavalerii cu armuri grele; când au căzut de pe caii care se împiedicau nu au mai fost capabili să se mai ridice – și au murit acolo unde au căzut.

Azincourt rămâne în memoria poporului englez, în parte și datorită piesei *Henric al V-lea* a lui Shakespeare, ca o mare bătălie câștigată într-un mod nobil, dar realitatea istorică a fost noroioasă, sângeroasă și oribilă. Există memoria personală, există memoria colectivă, există istorie, există istorie revizionistă. Mai presus de toate însă, există eternul contrast între visul de cucerire și glorie pe de o parte și realitatea distrugerii, morții și suferinței pe de cealaltă parte.

În timp ce făceam cercetări pentru această carte mi-am dat seama că materialul de studiu se găsește în cantități copleșitoare. Conflictele nu se desfășoară tot timpul undeva în lume doar în ziua de astăzi: situația a stat întotdeauna astfel. Ca și cum însăși istoria rasei umane s-ar confunda cu istoria conflictelor. Este extrem de deprimant să

INTRODUCERE

te gândești că o parte integrantă și inevitabilă a condiției umane o reprezintă conflictele.

Recent, am scris o carte intitulată *Atacul asupra Troiei*, despre Războiul Troian care a avut loc în 1250 î.H.; cum scrierea oricărei cărți trebuie precedată de un proces de citire și gândire, odată ce am început cercetarea am fost surprins de cât de multe materiale existau pe această temă și cât de multe lucruri se știau despre acest război din Antichitate. Cercetarea m-a condus către un bogat material arheologic, atât despre zona din jurul Troiei, cât și despre zonele din care proveneau grecii micenieni. De asemenea, m-a condus la marele poem epic antic *Iliada*, care spune povestea unei părți din Războiul Troian. Detaliile din poem s-au dovedit a fi tulburător de apropiate de ceea ce ne dezvăluie dovezile arheologice – dar aceasta este într-adevăr o altă poveste. *Iliada*, am descoperit, era precedată în vechime de o altă operă, acum pierdută, care se numea *Kypria*. Acest poem descrie evenimentele care au dus la asediul Troiei și nunta lui Peleus și a lui Thetys, părinții eroului războinic Ahile, probabil cel mai mare al tuturor timpurilor. Toți zeii au fost invitați la nuntă, cu o singură excepție, zeița Discordia, pe care Zeus a lăsat-o în afara cercului de oaspeți. Explicația tradițională este că Zeus a omis-o în mod deliberat de pe lista invitațiilor deoarece dorea ca acea ocazie să fie una de fericire pură, iar Discordia provoca întotdeauna necazuri. Dar cred că există o explicație mai ascunsă și mai întunecată. Zeus nu a invitat-o pe Discordia deoarece pur și simplu nu era nevoie.

Discordia vine neinvitată.